

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ САДІВНИЦТВА

PARADIGMATIC RELATIONS OF UKRAINIAN HORTICULTURAL TERMS

Кравченко Т.П.,

orcid.org/0000-0001-5818-8307

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства

Миколаївського національного аграрного університету

У статті досліджено парадигматичні відношення між українськими термінами садівництва. Установлення родо-видових зв'язків між термінами дозволяє вичленувати термінологічні поля в галузевій терміносистемі та сучасні шляхи їхнього продукування. На прикладі гіперонімів «садівництво», «крона», «фітогормон» показали, як це відбувається. З'ясували, що в терміносистемі садівництва родові поняття переважно виражене одно- або дво-компонентним терміном, що утворює вершину гіпонімічного гнізда, а видові – мають ще додаткові слова-конкретизатори, проте ця закономірність через дуже тривалу історію може порушуватися і видовим терміном виступає одне слово. Усі терміни ядра є вершинами термінологічних гнізд до того ж за різними ознаками, що засвідчує їхній поняттєвий взаємозв'язок.

Лексико-семантичні відношення є важливою умовою системності у термінології садівництва. Основним чинником появи синонімів у терміносистемі садівництва є деталізація, опис і диференціація змісту поняття під час подальшого функціонування, що іноді спричиняє переосмислення термінів. Вони здебільшого належать до одного й того ж детоната, але відрізняються словотворчими елементами, походженням, ступенем сучасності і функціонування. У терміносистемі садівництва засвідчено збільшення кількості синонімів від ядра до периферії, що породжено впровадженням нових технологій вирощування, які потребують щонайточнішої номінації. Це природний мовний процес пошуку найвдалішого терміна для унормування галузевої терміносистеми.

Терміносистемі садівництва притаманні антонімічні відношення, які передають абсолютну протилежність і розрізнення за диференційною ознакою. Цій терміносистемі більш властива словотвірна антонімія, яка використовує різні словотвірні формати, проте, як і в загальноживаній лексиці, антонімічне значення може передавати сама семантична структура терміна.

Багатозначність терміна виникає тоді, коли обсяг категорійного поняття, з яким він корелює, широкий, і термін здебільшого належить до ядра терміносистеми, зокрема і садівництва. Явище полісемії виникає лише під час внесення до словників, у сфері функціонування – термін садівництва однозначний. Чимдалі від ядра термін, то вужче поняття він передає і практично не здатний до полісемії.

Обґрунтовано важливість гіпонімії, синонімії, антонімії й полісемії для систематизації термінології садівництва.

Ключові слова: термін, родо-видові відношення, гіперонім, гіпонім, синонімія, дублет, антонімія, полісемія.

The article explores the genus-species relations among Ukrainian horticultural terms. Establishing connections between terms allows for the delineation of terminological fields within the industry's terminology system and identifies contemporary methods of term formation. Using the hyperonyms "horticulture," "crown," and "phytohormone" as examples, the study demonstrates that their hyponyms, through evolution, not only narrow their meanings according to different characteristics but also integrate terminological fields into a system. It is found that in the horticultural terminology system, the generic concept is mainly expressed by one- or two-component terms forming the top of the hyponymic family, while specific terms include additional specifying words. However, this regularity may be disrupted due to the long historical development, resulting in single-word specific terms. All core terms are the peaks of terminological families, differentiated by various features, which indicates their conceptual connection.

Lexical-semantic relations are a crucial condition for systematicity in horticultural terminology. The primary factor for the emergence of synonyms in the horticultural terminology system is the detailing, description, and differentiation of the concept's content during its further functioning, sometimes causing a reinterpretation of terms. These synonyms generally refer to the same referent but differ in word-formation elements, origin, degree of modernity, and usage. The horticultural terminology system exhibits an increase in the number of synonyms from the core to the periphery, caused by the introduction of new cultivation technologies requiring the most precise naming. This is a natural linguistic process of searching for the most accurate term to standardize the industry-specific terminology system.

The horticultural terminology system is characterized by antonymic relations, which convey absolute opposition and differentiation by distinctive features. This terminology system is more inclined toward derivational antonymy, using various word-formation patterns. However, as in general vocabulary, antonymic meaning can also be conveyed by the semantic structure of a term or terminological phrase.

Polysemy arises when the scope of the categorical concept it correlates with is broad, and the term generally belongs to the core of the terminology system, including horticulture. The phenomenon of polysemy appears only when terms are introduced into dictionaries, while in practical use, a horticultural term remains monosemous. The further a term is from the core, the narrower the concept it conveys, making it practically incapable of polysemy.

The importance of hyperonym-hyponym relations, synonymy, antonymy, and polysemy for the systematization of horticultural terminology is substantiated.

Key words: term, genus-species relations, hyperonym, hyponym, synonymy, doublet, antonymy, polysemy.

Постановка проблеми. Парадигматичні відношення термінів є своєрідним дзеркалом відтворення в мові суті і зв'язків наукових понять. Такі дослідження допомагають унормувати та чітко систематизувати терміни тієї чи іншої галузі, зокрема і садівництва, з'ясовуючи ієрархічну підпорядкованість цієї лексики у межах термінополів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність дослідження терміносистеми на рівні парадигматики в українському термінознавстві порушували ще Т. Панько, І. Кочан та Т. Мацюк. Вони вважали, що об'єднання термінолексики у межах певних полів відбувається на рівні синонімії, гіпонімії, антонімії, конверсії і под. [8, с.179].

Аналізуючи лексичну систему української мови кінця ХХ століття, О. Стишов звернув на те, що різногалузеві системи зазнають еволюції, яка породжує механізм розвитку відтінків значення слова, а «на їхній основі реалізації складного значеннєвого мережива гіпонімічних, синонімічних, антонімічних, поняттєвих, тематичних та інших смислових зв'язків між словами» [13, с. 26]. Варто зазначити, що описані процеси притаманні й різним термінологіям, тому в останні десятиліття майже всі дослідники галузевих терміносистем намагалися, застосовуючи індивідуальні підходи та доступні методи, дослідити парадигматичні зв'язки термінів. У термінології садівництва системно-семантичні явища (полісемії, омонімії, синонімії, гіперо-гіпонімічні відношень, антонімії і паронімії) були встановлені Л. Костенко [4, с. 6–8], пізніше вона доопрацювала полісемічні відношення у цій галузі, але здебільшого на підставі метафоричного перенесення [5, с. 319]. Проте потрібно зауважити, що садівництво, як і будь-яка інша галузь народного господарства, продовжує інтенсивно розвиватися, а відповідно – виникають нові поняття, зазнають уточнення раніше відомі, а усе це потребує ретельної термінологізації та ієрархізації номенів у системі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану гіперо-гіпонімічних й лексико-семантичних відношень термінів садівництва та подальше усталення цієї системи. Необхідно визначити особливості процесу гіперо-гіпонімії, синонімії, антонімії та полісемії у ядрі та периферії аналізованої терміносистеми. Звернемо увагу, як залучені терміни із суміжних систем вступають у парадигматичні зв'язки.

Виклад основного матеріалу. Усі поняття садівництва нерозривно поєднані одне з одним, тобто становлять нерозривну систему, яку відтворює термінологія. Певні словотвірні і синтаксичні

процеси не лише групують терміни садівництва, але й об'єднують їх у цілі семантичні поля, ієрархізуючи таким чином відношення всередині цієї терміносистеми, та встановлюють зв'язок із іншими терміносистемами. На нашу думку, відношення між термінами, немовби зшивають будь-яку терміносистему, і є мовними відображеннями ієрархії наукових понять та передають їхню взаємодію. Гіпонімія є одним із найважливіших чинників систематизації будь-якої фахової термінології.

Розпочнемо з відтворення гіперо-гіпонімічних відношень власне терміна «*садівництво*», що дозволить з'ясувати, яким чином він взаємодіє з іншими назвами галузей сільського господарства та входить до його родо-видової ієрархії, а також яких відтінків значень набуває. Оскільки садівництво, як і будь-яка сфера людської діяльності, оперує колом понять, які належать до цієї галузі, становлять єдине ціле та мають складну внутрішню співвіднесеність, а також власну історію виникнення. Усі її поняття не існують розрізнено, вони входять до спільного поняттєвого простору садівництва, яке фахівці визначають, як «важливу галузь сільськогосподарського виробництва, а також наука, що вивчає походження та закони росту, розвитку і розмноження плодівих, ягідних і декоративних рослин» [1, с. 5].

Перш ніж вибудовувати гіпонімічні зв'язки терміна «*садівництво*» необхідно встановити його відношення з гіперонімом «*сільське господарство*», гіпонімами до якого є назви двох галузей: *тваринництво* і *рослинництво*. Останнє є родовою назвою до видових: *рільництва*, *садівництва*, *луківництва*. Кожна з яких встановлює свої гіпонімічні відношення. Слід зауважити, що родо-видова ієрархія термінів «*садівництво*» і «*плідівництво*» через поняттєву плутанину потребує уточнення, про що ми й вказували у попередньому дослідженні [7, с. 316]. Тож термін «*садівництво*» є гіперонімом щодо таких гіпонімів, як *плідівництво*, *ягідництво*, *горіхівництво*, *розсадництво* та *виноградарство*. Усі назви галузей, з якими номен «*садівництво*» перебуває у гіперо-гіпонімічних зв'язках, окрім гіпероніма-терміносполуки «*сільське господарство*», мають однотипний суфікс -ств- (-цтв-, -зтв-), який виступає системним чинником. З'ясування родо-видових відношень між назвами галузей допомагає зрозуміти глибину номінованого поняття та усталити ці терміни.

У терміносистемі садівництва, як і будь-якій іншій, родові поняття переважно виражене однослівним терміном або зрідка – двокомпонентним, що утворюють вершину гіпонімічного

гнізда, а видові – термінологічними словосполученнями, де означення виступає як конкретизатор визначального, або похідними номенами. Наприклад, термін «крона», який означає «сукупність гілок дерева або куща, верхня частина дерева», є однослівним гіперонімом і в біології за типом формування має гіпоніми: *природна корона, штучно-природна корона, штучна (спеціальна) корона*; за формою: *колоноподібна корона, конусоподібна корона, куляста корона, плакуча корона, зонтична корона, мальовнича корона*. Як бачимо, усе прогнозовано, у садівництві до терміна-гіпероніма «штучна корона» виступатимуть такі терміносполуки: *пірамідальна корона, куляста корона, розлога корона, плоска (пальметна) корона, напівсплощена (розріджено-ярусна) корона, кушова (чашиноподібна) корона*. «Плоска (пальметна) корона» є родовим терміном до таких: *віялоподібна корона, вертикальна корона, горизонтальна корона, навскісна корона*.

Базовий термін може бути вершиною декількох термінологічних гнізд, залежно від того, за якою ознакою вони пов'язані між собою. Корона дерева у садівництві тісно пов'язана з гілками, які об'єднує, звідси має гіпонімічні зв'язки з двокомпонентними термінами: *скелетні (маточні) гілки, центральні гілки, гілки-конкуренти, плодові гілки*; останні виступатимуть гіперонімами в подальшому номінуванні обсягу позначуваних ними понять, пор.: у зерняткових плодів рослин – *списик, плодовий прутик, кільчатка, плодушка, плодуха, однорічна плодова гілочка*; у кісточкових – *букетна гілочка, шпорка (шпорці), однорічна плодова гілочка, змішана плодова гілочка*. І на цьому прикладі можемо простежити, що така закономірність повністю не зберігається, оскільки гіпонімом до гіпероніма «плодова гілка» виступають однослівні терміни українського походження: *списик, кільчатка, плодуха* тощо. Це можна пояснити дуже довгою історією становлення галузі та впливом загальноновживаної лексики.

Якщо спробувати реконструювати нещодавно сформоване актуальне гіпонімічне гніздо в терміносистемі садівництва до терміна-гіпероніма «фітогормони», то за способами виділення та впливу мають такі гіпоніми: *абсцизова кислота, ауксин, саліцилова кислота, гіберелін, аденін, брасиностероїди, жасмонати (жасмонова кислота)*, більшість із них має свої гіпоніми, як-от останній: *ізожасмонат, жасмоїлглюкозиди, амінокислотні кон'югати*.

Вагомим чинником системності у термінології є лексико-семантичні відношення на рівні синонімії, антонімії та полісемії. Ці зв'язки в сучас-

ній термінології садівництва здебільшого схожі до явищ лексико-семантичної системи сучасної української літературної мови, хоч вони й мають певну специфіку, породжену особливостями формування та функціонування досліджуваної терміносистеми.

Однією з найсуттєвіших ознак терміна вважають його однозначність, тобто одному поняттю має відповідати один термін. Причиною виникнення термінів-синонімів є уточнення, деталізація і диференціація змісту поняття під час подальшого вивчення, що іноді породжує перегляд термінів. Синонімами в термінології називають терміни, що належать до того самого детоната, але мають деякі відмінності у поняттєвому плані, можуть відрізнятися семантикою словотворчих елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування [6, с. 32]. У термінології терміни-синоніми передають тотожні значення, тому їх прийнято називати дублетами.

Ядро терміносистеми садівництва має лише поодинокі випадки синонімії, оскільки базові й основні поняття садівництва вже чітко розподілені між одиницями плану вираження. Уважний аналіз термінів ядра цієї терміносистеми дав змогу встановити поодинокі синонімічні пари, утворені внаслідок різних словотворчих процесів, напр.: *садіння – садження, щеп – підщеп* (варто зауважити, що у термінології два останні терміни практично усталилися, де перший позначає «прищеплене фруктове дерево» і тільки зрідка – «живець для щеплення», другий має чітко сформоване значення: «рослина або її частина, на якій зроблене щеплення»); різні за походженням, напр.: *щеплення – трансплантація, проміжні тканини – калюс, індивідуальний розвиток – онтогенез*); двох автохтонних, пор.: *вовчок – жировик* зі значенням: «сильний пагін біля основи гілки із сплячих та додаткових бруньок» [1, с. 23]; та синхронне існування повного і короткого найменування поняття, напр.: *жирова гілка – жировик*.

У ядрі терміносистеми садівництва, як і будь-якій іншій, притаманна незначна кількість синонімів, то дедалі на периферію кількість термінів-синонімів зростає. Однією з основних причин розвитку синонімії нині є паралельне існування терміна-інтернаціоналізма та питомо українського відповідника, пор.: *плямистість листків – септоріоз, плодова гниль – моніліоз* тощо.

Досить часто термінологічні лакуни заповнюють запозичення з різних мов, унаслідок чого виникають терміни-синоніми різні за походженням, пор.: *вермикуліт (лат.) – керамзит (гр.)*,

померанець (іт.) – *гесперидій* (лат.). Так синонімія притаманна з-поміж назв рослин, особливо тих, які не ростуть у нашій кліматичній зоні.

Відгомоном панування російської мови в науковій сфері попередніх століть можна пояснити наявність паралельних синонімічних терміносполук, утворених на українському ґрунті, проте з-поміж них є і кальки з російської мови, напр.: *посадковий матеріал* – *посадочний матеріал* – *садивний матеріал*. Словотворчим вимогам української мови відповідає останній варіант, який широко використовують науковці-садівники, проте й перші два побутують у фаховій літературі, хоч мовознавці вказують на ненормативність таких утворень.

Дублетні терміни є варіантами того самого слова, що виникли внаслідок чергування голосних і приголосних, наявності чи відсутності приголосних або голосних, пор.: *калус* – *калюс*, *померанець* – *помаранч* – *помаранча*. Це спричинено особливостями запозичення, різним фонетичним освоєнням іншомовних слів. Наявність таких інваріантів свідчить про те, що українська мова власними засобами може оформити будь-яке іншомовне слово і пристосувати його до своєї фонетичної системи.

Прагнення до стислості й лаконічності, які властиві терміносистемам, спричинила активне функціонування двох варіантів садівничих термінів – словосполучки й однослівного, напр.: *фенологічна фазами* – *фенофазами*, *мікоплазмові хвороби* – *мікоплазмоз*, *бактеріальні хвороби* – *бактеріоз*, *садовий вар* – *вар* тощо.

Окремі випадки фіксації синонімів у ядрі терміносистеми садівництва і зростання їхньої кількості на периферії свідчить, з одного боку, про уніфікацію ядра і суттєву трансформацію та швидке оновлення термінологіки периферії, а з другого, що вона є природним мовним утворенням, у якому відбуваються ті ж динамічні процеси, що й у літературній мові, пов'язані з поступовим її унормуванням. Іде відбір найвдаліших термінів з-поміж синонімічних. Усе це вказує на те, що ця терміносистема має достатньо можливостей для передачі відтінків близьких за значенням понять.

Антонімія є відтворенням протилежності, контрастності понять садівництва та однією з важливих семантичних системних категорій, що охоплює терміни цієї галузі з протилежним значенням. «Антонімія, – за твердженням термінологів, – як семасіологічна категорія невід'ємна від термінологічних систем, що номінативно систематизують наукові поняття – складну й багатопланову мережу протиставлень, суттєво впо-

рядковуючи тим самим термінологічну сферу» [8, с. 188].

Кількість антонімічних протиставлень зростає від ядра до периферії у терміносистемі садівництва, напр.: *прищеп* – *підщеп*, *закладання саду* – *розкорчовування саду*, *проріджування сіянців* – *підсаджування*. Як бачимо, термінологічна антонімія ґрунтується у своїх основних рисах і виявах на принципах загальнономовної антонімії, проте не завжди збігається. Антонімічне значення закладено або в саму семантичну структуру цих термінів, або ж передано різними словотворчими засобами. Антонімічні пари ядра здебільшого формують терміни садівництва, утворені на власне українському ґрунті.

Комплементарної протилежності, що виникає внаслідок гіпонімії, в ядрі досліджуваної терміносистеми практично не зафіксовано, але вона інтенсивно функціонує на її периферії. Антонімічні пари постають через долучення до кореня різних словотворчих формантів, напр.:

а) заперечної частки до стверджувального слова: *врожай* – *неврожай*, *виплата* – *невиплата*, *кореневласні* – *некореневласні* (*щеплені*) *рослини*;

б) префіксів з протилежним значенням *під-/від-*, *за-/ви-* *недо-/пере-*: *підгортання* – *відгортання* (*окулянтів*), *завантаження* – *вивантаження* (*відсадків*), *недовантаження* – *перевантаження*, *недонагромадження* – *перенагромадження*.

У терміносистемі полярність понять може бути представлена першою частиною складного слова, де протилежність виражена питомо українським складником, на зразок **високо-** – **низько-**, **ранньо-** – **пізньо-** й под.: *високоврожайність* – *низьковрожайність*, *високоприбутковість* – *низькоприбутковість*, *ранньоплідність* – *пізньоплідність* тощо.

Поняттєві протиставлення відтворюють за допомогою семантики термінів, компонентів складних термінів і терміносполук, а також словотворчих афіксів.

Однозначність у термінології це не лише тоді, коли одному поняттю відповідає один термін, а й тоді, коли термін транслює одне поняття. Відомо, що найзмістовніші наукові поняття здебільшого є багатозначними, а звідси – і терміни, що репрезентують ці поняття, напр.: *Садівництво* 1. *Галузь сільського господарства: вирощування плодів і ягідних культур*; 2. *Сільськогосподарська наука про розведення і культуру вирощування садів*; // *Практика розведення і вирощування садів*. 3. *Господарство, що займається розведенням садових рослин*. Як можемо простежити, ключовий категорійний

термін є багатозначним, оскільки обсяг позначуваного поняття дуже широкий, та має універсальний характер. За твердженнями Л. Костенко, яка займалася вивченням полісемії в термінології садівництва, їй «властива нерегламентованість відповідності мовного знака і позначуваного, плану виразу і плану змісту. ... Підставою для розвитку полісемії є рухомість структури мовного знака, внаслідок чого він набуває нового змісту на основі схожості (метафора), часової і просторової суміжності (метонімія, синекдоха) з іншими поняттями [5, с. 319].

Багатозначне слово «грунт», дуже давно запозичене українською мовою з німецької через посередництво польської мови. Мало основне значення – «земельний наділ», а два інших значення – «садиба» й «верхній шар земної кори» – були другорядними, похідними [14, с. 79]. Нині в сучасній українській мові лексема «грунт» позначає «верхній шар земної кори, придатний для життя рослин або верхній шар землі щодо його складу» [13, с. 181; 2, с. 205] і стало синонімом до слова «земля». З часом, продовжило розвиватися другорядне значення і стало ключовим, а основне є вже застарілим. Багато термінологів стверджували, що слова, взяті із загального вжитку і пристосовані для позначення наукових понять, могли функціонувати в декількох галузях, у різних сферах, пор.: «**грунт**» у термінології економіки АПК – це «самостійне природно-історичне біоорганомінеральне тіло, яке виникло на поверхні земної кори внаслідок тривалої взаємодії біотичних, абіотичних і антропогенних чинників; має специфічні генетико-морфологічні ознаки та властивості» [3, с. 428], у термінології садівництва – «це не тільки джерело поживних речовин для рослин, а й середовище, у якому перебуває значна частина організму рослини – коренева система» [1, с. 29]. Багатозначні за своєю семантикою слова у спеціальних галузях використовувалися для вираження одного із властивих їм значень, яке виокремлювалося контекстуально. Ці слова не втратили зв'язку

із загальновживаною лексикою, залишилися і її надбанням, що можна простежити на прикладі терміна «грунт», який, окрім вище згаданих, входить до різних терміносистем, як-от: юридичної, геологічної та біологічної тощо.

Явище полісемії можливо простежувати в терміносистемі садівництва лише під час фіксації термінів у словниках або ж у спеціальній науковій літературі. У межах конкретного вживання, у контексті, тобто у сфері функціонування, – термін завжди однозначний. Дедалі від ядра перебуває термін, то вужче поняття він позначає, а отже й меншою мірою схильний до полісемії, тобто здебільшого однозначний. Полісемія в терміносистемі є свідченням розвитку поняттєвої системи садівництва, а також є явищем мовної заощадливості. І найвагоміше, багатозначні терміни не дестабілізують терміносистему, а навпаки, є складниками її систематизації й уніфікації.

Висновки. Можемо впевнено стверджувати, що всі базові терміни садівництва є вершинами термінологічних гнізд і нерідко за різними ознаками, що засвідчує змістову (поняттєву) зв'язаність цієї терміносистеми. Розгалужування кожного родового поняття може відбуватися на підставі різних ознак і виражальної, навіть у сучасних термінологічних утвореннях термінології садівництва, не простежуємо. Терміносистеми садівництва має власний континуум термінів, які перебувають у різних гіперо-гіпонімічних та лексико-семантичних відношеннях, що об'єднують їх та групують у різні семантичні поля. Вона до тепер перебуває на стадії свого активного розвитку та поки що не є сталою, оскільки весь час залучає до свого складу нові номени, які встановлюють парадигматичні зв'язки з іншими термінами, особливо на периферії, хоч практично зберігає незмінність термінологічного ядра, але здатна до вдосконалення в кожен момент свого функціонування, а також демонструє лінгвістично зафіксовану сукупність понять. Терміносистема садівництва продовжує формуватися далі, проте є самостійною й самодостатньою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вакал А. П., Литвиненко Ю. І. Садівництво. Суми, 2023. 102 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdf3d9f1-7435-42b2-9a90-63f6ee8a8aea3/content>
2. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і гол. редактор В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2001. 1440 с.
3. Земельний кодекс України : Коментар. Харків : Одиссей, 2002. 600 с.
4. Костенко Л. М. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. М. Костенко. К., 2005. 22 с.
5. Костенко Л. М. Полісемія в термінології садівництва. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Київ, 2019. С. 319–323.
6. Кочан І. М. Синонімія у термінології. *Мовознавство*. 1992. № 3. С. 32–34.

7. Кравченко Т.П. Витоки формування логіко-поняттєвого апарату садівництва. Продовольча безпека України в умовах війни і післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 315–317. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18254/1/315-317.pdf>
8. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
9. Попович Ю. В., Бялик В. Д. Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31(70). No 2, ч. 2. С. 206–210. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PmGVZrSp8rcJ:https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/pa
10. Прокопчук В.М. Садово-паркове мистецтво. Термінологічний словник для студентів спеціальності 6.090103 «Лісове та садово-паркове господарство». Вінниця, 2013. 34 с. URL: <http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/7407.pdf>
11. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології. К. : Наукова думка, 1991. 152 с.
12. Словник української мови в 11 т. Київ: Наукова думка, 1971. Т. 2. 550 с.
13. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
14. Худаш М.Л. Лексика українських ділових документів кінця XVI–початку XVII ст. К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 164 с.